

нові простежити співвідношення і головні тенденції економічних трансформацій у сучасному світі.

Література

1. Башнянин Г.І. Метрологічні економічні системи: вступ у загальну теорію і методологію формування економічних параметрів / Г.І. Башнянин. – Львів : Вид-во "Новий Світ-2000", 2005. – 1083 с.
2. Ващишин А.М. Наукова діяльність професора Г.І. Башнянина / А.М. Ващишин. – Львів : Вид-во "Каменярь", 2001. – 716 с.
3. Гаврилишин Б. Дороговкази в майбутнє: до ефективніших суспільств. Доповідь Римському клубові : пер. з англ. Л. Лещенко / Б. Гаврилишин. – К. : Вид-во "Основи", 1993. – 238 с.
4. Гражевська Н.І. Економічні системи епохи глобальних змін / Н.І. Гражевська. – К. : Вид-во "Знання", 2008. – 431 с.
5. Гражевська Н.І. Еволюція сучасних економічних систем : навч. посібн. / Н.І. Гражевська. – К. : Вид-во "Знання", 2011. – 286 с.
6. Кульчицький Б.В. Економічні системи суспільства: теорія, методологія, типологізація : монографія / Б.В. Кульчицький. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 352 с.
7. Кульчицький Б.В. Сучасні економічні системи : навч. посібн. / Б.В. Кульчицький. – Львів : Вид-во "Афіша", 2004. – 279 с.
8. Кульчицький Я.В. Сучасні економічні системи в умовах екологізації та глобалізації (теоретико-методологічні засади порівняння) : монографія / Я.В. Кульчицький. – Львів : Вид-во "Літа-Прес", 2011. – 687 с.
9. Леоненко П.М. Сучасні економічні системи : навч. посібн. / П.М. Леоненко, О.І. Черепніна. – К. : Вид-во "Знання", 2006. – 429 с. – (Вища освіта XXI століття).
10. Панчишин С.М. Макроекономічний аналіз товарної форми виробництва / С.М. Панчишин. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2004. – 452 с.
11. Чухно А.А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України / А.А. Чухно. – К. : Вид-во "Логос", 2003. – 631 с.
12. Чухно А.А. Сучасні економічні теорії : підручник / А.А. Чухно, П.І. Юхименко, П.М. Леоненко / за ред. акад. НАН України А.А. Чухна. – К. : Вид-во "Знання", 2007. – 878 с.
13. Чухно А.А. Інституціонально-інформаційна економіка : підручник / А.А. Чухно, П.М. Леоненко, П.І. Юхименко / за ред. акад. НАН України А.А. Чухна. – К. : Вид-во "Знання", 2010. – 687 с.

Кульчицький Я.В., Кульчицький Б.В. Теоретико-методологические основы типологизации современных экономических систем в условиях усиления глобализации

Проанализированы теоретико-методологические проблемы типологизации современных экономических систем. Обоснована собственная научная концепция, которая предусматривает выявление уточняющих объективных критериев типологизации систем, что дает возможность расширить вариативность типологизации и полнее охватить всю палитру разных типов систем.

Ключевые слова: экономические системы, типологизация современных экономических систем, объективные критерии типологизации экономических систем, глобализация.

Kul'chyts'kyj Ya.V., Kul'chyts'kyj B.V. Theory-methodological bases of the typologization of modern economic systems in the conditions of strengthening of globalization

In article analyse the methodological problems of typologization of contemporary economic systems. Authors substantiate own scientific conception, which provides for search and taking account of specifying objective criterions of typologization of systems. This allows to widen variance of typologization and more full to overcome all palette of different systems types.

Keywords: economic systems, typologization of contemporary economic systems, specifying objective criterions of typologization of economic systems.

УДК 336.13:378

Проф. С.В. Васильчак, д-р екон. наук;
магістрант К.Я. Гундза – Львівський ДУ внутрішніх справ

СУТНІСТЬ І ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ВИРОБНИЦТВІ

Опрацьовано теоретичні основи трактування стратегічного управління. Вказано підходи управлінського процесу в аграрному виробництві. Визначено сутність поняття "стратегічне управління" та підходи щодо його трактування. На основі опрацювання теоретичних основ трактування стратегічного управління запропоновано авторське його визначення. Обґрунтовано необхідність застосування стратегічного управління сільськогосподарських підприємствах. Залежно від закономірностей розвитку та характеру сільськогосподарського виробництва розглянуто особливості стратегічного управління аграрним виробництвом.

Ключові слова: стратегія, стратегічне управління, сільськогосподарське виробництво, цілі, зовнішнє та внутрішнє середовище, стратегічний аналіз.

Актуальність теми. У сучасних умовах, які характеризуються необхідністю стабілізації і забезпечення ефективного розвитку аграрного сектору економіки, особливого значення набувають питання щодо вдосконалення системи стратегічного управління. Стихийне становлення ринкових відносин, швидке реформування системи управління АПК, непродумана реорганізація сільськогосподарських підприємств призвели до негативних економічних наслідків у сільськогосподарському виробництві. Багато в чому таке положення обумовлене відсутністю або недостатнім обґрунтуванням стратегії розвитку сільського господарства, зокрема відсутністю відповідного стратегічного управління.

Стан дослідження. Питання стратегічного управління досить повно розглянуті в наукових працях як зарубіжних, так і вітчизняних вчених. Сьогодні можна виділити класичні роботи зі стратегічного менеджменту, більшість з яких відноситься до періоду 80-90-х років минулого століття, однак це – нові, перспективні дослідження. До класичних наукових праць з питань стратегічного управління належать праці І. Ансоффа, К. Боумена, Г. Мінцберга, М. Портера, Дж. Стрікланда, А. Томпсона тощо. Серед вітчизняних вчених можна виділити О.С. Віханського, А.І. Наумова, В.Д. Маркова, В.Г. Герасимчука, М. Горшуна, А.Г. Семенова, З.Є. Шершньову.

Мета дослідження. Визначити теоретичні основи стратегічного управління в сільськогосподарському виробництві та підходи щодо його трактування. Виходячи з мети, завданнями дослідження є обґрунтування необхідності застосування стратегічного управління в сільськогосподарських підприємствах та розкриття особливостей стратегічного управління аграрним виробництвом.

Результати дослідження. У науковій і методичній літературі представлена достатня кількість варіантів визначення стратегічного управління, які акцентують увагу на тих або інших аспектах цього складного управлінського процесу. Однак усі вони зводяться до одного із трьох підходів або їх комбінацій:

1. Підхід, який акцентує увагу на параметрах організаційного оточення (аналіз середовища).
2. Підхід, який ґрунтується на визначеннях довгострокових цілей організації і шляхів їх досягнення (цілі і засоби).
3. Підхід, який передбачає діяльність із реалізації стратегії.

У першому підході стратегічне управління є процесом прийняття рішень, який об'єднує внутрішні організаційні сильні сторони із загрозами і сприятливими можливостями. З.С. Шершньова розглядає його як процес визначення і установлення зв'язку організації з її середовищем, який полягає в реалізації обраних цілей і в спробах досягнути бажаного стану взаємовідносин з оточенням за допомогою розподілу ресурсів, і який дає змогу ефективно і результативно діяти організації і її підрозділам [5].

Щодо другого підходу, стратегічне управління – це напрям у теорії прийняття рішень, який спрямовано на розвиток ефективної стратегії або стратегій для надання сприяння в досягненні корпоративних цілей. У цьому випадку використання визначення "напрямок" з огляду на теорію прийняття рішень показує, що стратегічне управління ставить за мету розробку серії рішень різного рівня, між якими існує взаємозв'язок і які організовані відповідно до певної ієрархії для досягнення організаційних цілей [4].

Третій підхід акцентує увагу на послідовності дій для здійснення стратегічного управління, і тому він об'єднує два попередніх. Так, наприклад, М. Портер виділяє таку послідовність дій стратегічного управління [7]:

- стратегічний аналіз для розуміння поточного становища підприємства у конкурентному середовищі;
- стратегічний вибір, який передбачає розробку й оцінку альтернатив стратегічної поведінки організації;
- стратегічна імплементація – процес реалізації обраної стратегії.

На основі опрацювання теоретичних основ трактування стратегічного управління можна запропонувати наступне його визначення. Стратегічне управління можна визначити як організаційно-економічний процес, який включає усесторонній економічний аналіз внутрішнього і зовнішнього середовища аграрного підприємства, на основі якого формуються мета діяльності суб'єкта господарювання, яка окреслена у виробленій стратегії, шляхах та способах її реалізації, які б забезпечили конкурентоспроможність як підприємства, так і його продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках, прибутковість виробничої діяльності та економічний розвиток.

Розроблення стратегій у сільському господарстві значною мірою буде визначатися особливостями об'єкта стратегічного управління, тобто аграрного виробництва. Стратегічне управління поряд із використанням основних принципів має специфічні риси. Вимоги до формулювання і складу процесу стратегічного управління насамперед витікають із основних закономірностей характеру сільськогосподарського виробництва [1]. До найбільш важливих факторів, які мають прикладне значення, можна віднести такі:

1. Вибір стратегії сільськогосподарських товаровиробників значно залежить від природно-кліматичних умов. Навіть у країнах із високою аграрною культурою, які застосовують високоінтенсивні технології в сільському господарстві, результати аграрного виробництва, як і раніше, залишаються непередбаченими. Залежність від природно-кліматичних умов обумовлює необхідність розгляду природної сфери як фактора, що безпосередньо впливає на діяльність виробників. Ця обставина є вкрай важливим елементом під час розроблення стратегії підприємства як на регіональному продовольчому ринку, так і на інших.

2. Проведення стратегічних змін у структурі управління сільськогосподарського підприємства ускладнюється територіальною розосередженістю виробництва, віддаленістю структурних підрозділів від центру, що ускладнює збір і опрацювання інформації, веде до несвоєчасного коректування обраних стратегій на всіх рівнях управління, запізненому прийняттю оперативних рішень. Особливе значення під час реалізації стратегії набуває стратегічний і оперативний контроль.
3. На вибір стратегії сільськогосподарськими товаровиробниками значний вплив мають зміни в демографічному і соціально-культурному середовищі, оскільки продукція сільського господарства – продовольство – забезпечує фізіологічну потребу населення і складає основу в його життєзабезпеченні.
4. Реалізація обраних стратегій сільськогосподарськими товаровиробниками пов'язана з високим рівнем ризику, оскільки сільськогосподарське виробництво відрізняється сезонністю. Нерівномірність отримання продукції за сезонами року, висока залежність від надходження оборотних коштів у весняний період, перевищення пропозиції над попитом у літній та осінній періоди створюють певні труднощі з виробництвом і реалізацією продукції. Тому особливу значущість набуває вивчення кон'юнктури ринку, тенденцій його розвитку, вміння спрогнозувати ситуацію на ринку і здатність адекватно реагувати на зміни, що відбуваються.
5. У сільському господарстві зберігається структура і система відносин, що відповідає вільній ринковій конкуренції, яка в інших галузях економіки достатньо різна. Це посилює конкуренцію між сільськогосподарськими товаровиробниками, робить складним аналіз конкуренції, оскільки кількість конкурентів велика і визначити найбільш істотних з них достатньо складно на відміну від галузей, де діють інші види конкуренції. Відсутність вхідних бар'єрів на ринок сільськогосподарської продукції, жорстка конкуренція і нерівномірність отримання продукції за сезонами року підвищує значущість маркетингу в стратегічному управлінні сільськогосподарським виробництвом.
6. Неможливість збільшення цін на продовольство, пропорційне зростанню цін на промислову продукцію, обумовлює диспаритет цін на продукцію сільського господарства і засоби виробництва для сільського господарства, енергоносії та послуги. Впровадження досягнень науково-технічного прогресу і промисловості супроводжується різким підвищенням цін на кожний новий вид продукції.
7. Сільське господарство характеризується різноманітністю організаційно-правових форм господарювання. Ця відмінність, а також відмінності у формах власності, впливають на формування системи управління як у галузі загалом, так і в окремому суб'єкті господарювання. Також вони впливають і на взаємовідносини органів управління сільським господарством з іншими галузями національної економіки й організаціями.
8. Сільське господарство має більш низьку доходність, порівняно з іншими галузями, високу капіталомісткість, тривалий період обороту капіталу. Це означає, що ця галузь буде приваблювати капітали і потоки інвестицій не такою мірою, як багато інших сфер національної економіки.
9. Невідповідний ступінь державного регулювання аграрного сектору.

Висновки. Всі перераховані фактори визначають особливі вимоги до аналізу середовища, вибору стратегії сільськогосподарського товаровиробника, шляхів її реалізації та зокрема до стратегічного управління. Керівництво під-

приємства повинно вміти виявляти істотні можливості й небезпеки зовнішнього середовища, які будуть впливати на діяльність підприємства в довгостроковій перспективі. Розглянуті особливості сільськогосподарського виробництва впливають на процес стратегічного управління, і обумовлені ними труднощі при виборі і реалізації стратегії сільськогосподарськими виробниками показують, що для успішного функціонування сільського господарства України в майбутньому необхідно створення системи стратегічного управління на всіх рівнях управління сільським господарством. Єдині стратегії, цілі і завдання з управління у сільському господарстві є основними факторами формування єдиної системи стратегічного управління сільськогосподарським виробництвом за умови чіткого розмежування функцій і завдань органів державного і місцевого самоврядування. Наведені вище причини зумовлюють значну відмінність сільського господарства від інших секторів економіки, що має важливе практичне значення при розробці стратегії підприємства та стратегічному управлінню сільськогосподарським виробництвом.

Література

1. Герасимчук В.Г. Стратегічне управління підприємством. Графічне моделювання : навч. посібн. / В.Г. Герасимчук. – К. : Вид-во КНЕУ, 2000. – 360 с.
2. Каплан Р. Сбалансированная система показателей. От стратегии к действию / Р. Каплан, Д. Нортон. – Изд. 2-ое, [перераб. и доп.]. – М. : ЗАО "Олимп-Бизнес", 2008. – 320 с.
3. Коллис Д.Дж. Корпоративная стратегия. Ресурсный поход / Д.Дж. Коллис, Синтия А. Монтгомери. – М. : ЗАО "Олимп-Бизнес", 2007. – 400 с.
4. Семенов А.Г. Стратегічне управління підприємствами : навч. посібн. / А.Г. Семенов, Л.О. Жилиньська, О.С. Богма та ін. – Запоріжжя : Вид-во КПУ, 2010. – 400 с.
5. Шершньова З.Є. Стратегічне управління : навч. посібн. / З.Є. Шершньова. – К. : Вид-во КНЕУ, 2004. – 386 с.
6. Porter M.E. Competitive strategy: techniques for analyzing industries and competitors / M.E. Porter. – New York : FreePress, 1980. – 396 p.

Васильчак С.В., Гундза К.Я. Сущность и особенности стратегического управления в сельскохозяйственном производстве

Проработаны теоретические основы трактовки стратегического управления. Указаны подходы управленческого процесса в аграрном производстве. Определена сущность понятия "стратегическое управление" и подходы к его трактовки. На основе проработки теоретических основ трактовки стратегического управления предложено авторское его определение. Обоснована необходимость применения стратегического управления сельскохозяйственных предприятиях. В зависимости от закономерностей развития и характера сельскохозяйственного производства раскрыты особенности стратегического управления аграрным производством.

Ключевые слова: стратегия, стратегическое управление, сельскохозяйственное производство, цели, внешняя и внутренняя среда, стратегический анализ.

Vasylchak S.V., Gundza K.I. Nature and characteristics of strategic management in agricultural production

The article elaborated the theoretical foundations of the interpretation of strategic management. Management process specified approaches in agricultural production. The essence of the concept of "strategic management" and approaches to treatment. Based on the study of the theoretical foundations of strategic management interpretation proposed copyright its definition. The necessity of a strategic management of agricultural enterprises. Depending on the laws of nature and agricultural peculiarities of strategic management of agricultural production.

Keywords: strategy, strategic management, agriculture, objectives, external and internal environment, strategic analysis.

УДК 336.671

Проф. Т.В. Черничко, д-р екон. наук;
магістрант М.І. Тороні – Мукачівський державний університет

ПРИБУТОК ЯК ОСНОВНИЙ ПОКАЗНИК ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Обґрунтовано сутність прибутку як важливої економічної категорії. Розглянуто теоретичні основи визначення сутності прибутку. Досліджено та проаналізовано динаміку фінансових результатів за видами економічної діяльності та регіонами України. Сформульовано чинники, які впливають на кількісні та якісні характеристики результатів економічної діяльності.

Ключові слова: економічна діяльність, фінансові результати господарської діяльності, прибуток.

Постановка проблеми. Важливою економічною категорією та головною метою здійснення підприємницької діяльності прибуток. Як економічна категорія, прибуток підприємства характеризує фінансовий результат підприємницької діяльності, від якого залежить фінансово-майновий стан та ефективність діяльності суб'єкта господарювання. Саме розмір та динаміка фінансових результатів дають змогу проаналізувати ефективність економічних взаємозв'язків, які формуються у процесі відтворення, а також забезпечують економічний та соціальний розвиток підприємницьких структур.

Прибуток є також важливим джерелом задоволення соціальних потреб суспільства. Його соціальне значення полягає насамперед в тому, що засоби, які перераховуються у бюджет різних рівнів у процесі оподаткування прибутку, є джерелом реалізації різних загальнодержавних і місцевих соціальних програм, які забезпечують фінансову підтримку окремих соціально незахищених членів суспільства. Соціальне значення прибутку проявляється також в тому, що він є джерелом зовнішньої благодійницької діяльності підприємства, спрямованої на фінансування окремих неприбуткових організацій, установ соціальної сфери, наданням матеріальної допомоги окремим категоріям громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню цієї економічної категорії присвячено багато праць та публікацій як українських, так і зарубіжних учених. В економічній літературі ґрунтовно проаналізовано підходи різних наукових шкіл щодо з'ясування сутності прибутку. Сутність поняття досліджували Т. Мен, А. Сміт, Дж. Ст. Мілль, Д. Рікардо, Ж.Б. Сей, Дж. Міль, В. Рошер, Ф. Бастіа, А. Маршалл, Н. Сеніор, А. Самуельсон, Дж. Бейтс. Кларк та ін.

Поняття "прибуток підприємства" є об'єктом досліджень і цілої когорти українських учених, серед яких можна виділити праці І.М. Бойчик, М.Г. Грещак, І.В. Зятковського, В.М. Опаріна, М.М. Павлишенко, С.М. Панчишин, А.М. Поддєрьогіна, С.Ф. Покропивного, О.С. Федоніна та ін.

Проте треба зазначити, що як серед економістів-класиків, так і серед сучасних учених-економістів немає єдності думок щодо визначення змісту категорії "прибуток", а теорія прибутку досі залишається незавершеною та містить в собі певні суперечності.

Метою роботи є обґрунтування теоретико-методологічних аспектів дослідження сутності прибутку як основного параметра оцінювання ефективності господарської та інших видів діяльності. Виявити та проаналізувати проблеми формування та використання прибутку підприємствами України.